

Jiří Štefanides

Německá operní scéna v Olomouci 1770–1878

Německá operní scéna v Olomouci 1878–1920

Jiří Kopecský. *Německá operní scéna v Olomouci 1770–1878*. Olomouc:

Univerzita Palackého, 2012. 393 s.

Lenka Křupková. *Německá operní scéna v Olomouci 1878–1920*. Olomouc:

Univerzita Palackého, 2012. 384 s.

V letech 1997–2013 získali olomoučtí badatelé z pracovišť na Filozofické fakultě UP a v Okresním archivu v Olomouci celkem pětkrát víceletou finanční podporu základního výzkumu v oblasti dějin německojazyčného divadla zejména v Olomouci, ale i v širším kontextu Moravy a Slezska. Projekty podpořily Ministerstvo kultury, Ministerstvo školství a Grantová agentura České republiky. Předložený dvousvazkový spis je zatím čtvrtým dokončeným výstupem. Jeho autory jsou badatelé Katedry muzikologie Filozofické fakulty UP, kteří se, s ohledem na svoji specializaci, zaměřili na hudební divadlo, zejména operu, ale zato v celém období existence zdejšího městského divadla s německy hrajícím souborem, tedy v letech 1770–1920.

Jedná se o rozsáhlé dílo poskytující výklad na téměř 800 stranách velkého formátu. Na první pohled se zdá být způsob narace často závislý na pasivním převyprávění pramenů, nejčastěji novinových recenzí, zápisů městské rady, almanachů, ročenek. Struktura obou svazků se pak počíná rokem 1847 podřizuje chronologickému řazení ředitelů a každá taková kapitola se posléze ještě člení na jednotlivé sezony. Určitý stereotyp ale brzy přijmeme, řešení, pro něž se autoři rozhodli,

má ryze pragmatické důvody. Především si dobře uvědomují, že přes pokrok, který byl v olomouckém prostředí vykonán, se výzkum stále ještě nachází ve stadiu divadelní archeologie. Torzovitost pramenů, omezené možnosti hodnotové komparace, analytické deficity, nové a nové metodologické problémy, to vše dosud znemožňuje provést seriózní, smysluplnou syntézu, nemá-li to být pouze umná konstrukce sestavená z více či méně podložených hypotéz (autoři píší: „...pouze jsme otevřeli budoucí směr bádání...“ KOPECKÝ 2012: 10). Osobnost ředitele byla v podstatě po celé sledované období jednoznačně rozhodujícím elementem, od dramaturgie až po ekonomiku provozu. A zpravidla každá sezona se odbývala s podstatně proměněným souborem, o dlouhodobější umělecké kontinuitě se tak dá sotva uvažovat.

Mezi olomouckými řediteli přitom objevíme osobnosti významné přinejmenším ve středoevropském kontextu. Například v letech 1847–1859 to byl herec, režisér, dramatik, ale hlavně odvážný divadelní podnikatel Friedrich Blum, v období let 1896–1904 Stanislaus Lesser, který jako herec a ředitel prošel divadly od Berlína po Petrohrad. Výklad jejich činnosti v Olomouci zahrnuje desítky stran – v takovém

rozsahu a v takovém detailním pohledu nebyly obě osobnosti v kontextu české divadelní historiografie dosud zpřítomněny. Tím méně se o jejich působení v Olomouci ví v badatelském prostředí rakouském či německém, pro něž je divadelní dění na Moravě a ve Slezsku stále ještě příliš vzdálenou realitou.

Předností práce olomouckých muzikologů je širší záběr a výklad nežli pouhé soustředění se na repertoár, pěvce, recenzní ohlasy. Jejich soustavné studium zápisů městské rady odhaluje podstatné a zajímavé okolnosti ve vztazích město – ředitel. Autoři popisují způsoby výběru ředitele, smluvní podmínky, spory mezi oběma stranami, okolnosti rozchodů, které byly zpravidla pro ředitele trpké. Citlivě reflektují problematiku provinčnosti, vnímají pozvolna upadající význam Olomouce jako bývalého hlavního města Moravy, uvědomují si zřetelnou a patrně trvalou závislost zdejšího městského divadla na hudební a divadelní Vídni. V úvodu k prvnímu svazku autoři formulují dokonce čtyři možné perspektivy, z nichž lze operní Olomouc nahlížet.

Další metodologické problémy a nálehavé otázky, na něž autoři nepochybně naráželi, vyplývají nejen ze stavu pramenů a dosud nedostatečně známého kontextu vývoje divadla na Moravě a ve Slezsku, ale i z povahy divadelní praxe, jak se utvářela na časové rozloze 150 let. Po většinu tohoto období je velmi obtížné z každodenního provozu divadla „vypreparovat“ a hodnotit pouze operu. Většina herců a zpěváků hrála a zpívala ve všech divadelních druzích a žánrech, čímž zde vzniká potřeba spíše uceleného zkoumání divadelního projevu

daného souboru. Přinejmenším až do nástupu realismu a naturalismu musí badatel zacházet opatrně se současnou představou o obsahu pojmů premiéra a repríza. Téměř každá „repríza“ (býval jich navíc omezený počet) se totiž odbývala se změnami v obsazení, včetně třeba kapelníka, jednalo se tedy zpravidla o značně rozdílná představení téhož titulu. S tím souvisí otázka umělecké režie – odkdy o ní můžeme v olomouckém divadle uvažovat? Nejdříve asi v činohře, kdy v opeře? Týdenní repertoár byl sestavován především z hlediska ekonomického, nikoliv podle kritérií uměleckého významu, takže nový operní titul byl nasazen uprostřed týdne a o víkendu se dávala vyprodaná představení operetní – jaké to mělo umělecké dopady? Jako nejstabilnější složka divadla se v epochách rychlého střídání ředitelů, zpěváků, kapelníků jeví publikum – ale o něm toho v Olomouci dodnes také mnoho nevíme. Bez hlubších analýz a s chabými možnostmi komparace v čase i v prostoru prostě není možné často ani správně formulovat otázky, natož na ně dávat adekvátní odpovědi.

Součástí obou svazků je titulový soupis operního repertoáru, který pořídila Jitka Balatková. Začíná se až sezonou 1801/1802, ačkoliv část repertoáru je známa i z dřívějších let, z almanachů a zejména z obou brněnských časopisů *Allgemeines europäisches Journal* (1796–1798) a *Allgemeine deutsche Theaterzeitung* (1797–1799). Od čtyřicátých let 19. století je pak možné repertoár pokládat za úplný.

Výzkum dějin německojazyčného divadla v Olomouci má zřetelné výsledky. Když se kolem roku 2000 začalo připravovat *Kalendárium dějin divadla v Olomouci*

(Pražská scéna 2008), nebyl ještě k dispozici ani úplný a spolehlivý soupis ředitelů zdejšího městského divadla. Na druhé straně je zřejmé, že základní výzkum na území Moravy a Slezska je stále ještě v počátcích, mají-li se v budoucnu popsat dějiny deseti zdejších městských divadel s německy hrajícími soubory, zhodnotit produkce několika desítek kočujících společností a činnost ochotnických spolků. Přitom bez dokončení tohoto základního výzkumu není možné přikročit k formulování dějin

divadelní kultury na Moravě a ve Slezsku, zahrnujících různojazyčné divadelní produkce všech druhů a žánrů (jak upozorňují i Lenka Křupková a Jiří Kopecký), divadla profesionálního i ochotnického. Potřebujeme něco jako ústav pro studium německojazyčného divadla na Moravě a ve Slezsku s početným mezioborovým týmem specializovaných badatelů.

A to ani neuvažujeme o ještě komplikovanějších podmínkách a možnostech podobného výzkumu v Čechách...